

## АГРАРНА ЕКОНОМІЧНА ПОЛІТИКА ТА СІЛЬСЬКИЙ РОЗВИТОК

УДК 332.122:338.43(1-22)

УТЕЧЕНКО Д.М.

dashautechenko@gmail.com

*Білоцерківський національний аграрний університет*

### ІНФРАСТРУКТУРНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СОЦІАЛЬНОГО РОЗВИТКУ СІЛЬСЬКИХ ТЕРИТОРІЙ КИЇВСЬКОЇ ОБЛАСТІ

Стаття присвячена проблемам розвитку сільських територій. Розглядаються актуальні питання щодо причин недосконалого інфраструктурного забезпечення, проведено аналіз та запропоновано шляхи подолання проблем відставання села у розвитку соціальної інфраструктури.

Досліджено різні наукові підходи до трактування поняття соціальна інфраструктура. Стаття містить результати досліджень сільського сектору України у розрізі регіону – Київської області.

Проаналізовано функції соціально-територіальної підсистеми, яка забезпечує функціонування сільського сектору, та її зв'язок з процесами відтворення робочої сили.

Містяться результати аналізу, які базуються на основі розселення сільського населення, соціальних умов життя селян, умов життя та тенденції його відтворення.

Дослідження статистичних даних дали змогу виокремити певні зрушення, які виникли на основі структурних змін і динаміки сільського населення Київської області.

Виокремлено регіони Київської області, які можна віднести до групи депресивних відповідно до вікової категорії їх жителів, на основі аналізу природного руху, міграції та перспектив розвитку сільських населених пунктів. За результатами статистичних даних природного руху та міграції сільського населення, відзначається також старіння нації та високий рівень смертності.

Представлено перелік об'єктів соціального призначення, та акцентується увага на забезпеченні сільських населених пунктів даними об'єктами і мережами інженерної інфраструктури.

На прикладі адміністративно-господарських центрів Київської області, проведено аналіз та характеристику (відстань, кількість рейсів, центри соціального обслуговування) транспортної доступності центрів обслуговування для жителів нецентральних сіл.

Дослідження дали змогу вивчити мережу соціальної інфраструктури сільських населених пунктів, в результаті чого виділено напрямки комерціалізації галузей соціальної сфери села, в тому числі комунальних господарств та інженерної інфраструктури.

Доведено, що інфраструктурне забезпечення створює передумови для соціально-економічного розвитку сільських територій та країни в цілому.

**Ключові слова:** сільські території, розвиток, соціальна інфраструктура, якість життя, послуги.

**doi:** 10.33245/2310-9262-2019-148-1-76-88

**Постановка проблеми та аналіз останніх досліджень.** Перспективи розвитку сільських територій Київської області тісно пов'язані з причинами їх недосконалого інфраструктурного забезпечення, що як наслідок зумовлює прояв низки проблем соціального, економічного, духовного та ментального характеру. Це в свою чергу може спричинити ускладнення процесу відтворення робочої сили, падіння рівня життя мешканців села, що нині і так характеризується не досить позитивними змінами, а іноді близькими до критичних, підвищення рівня міграції та природного руху сільського населення Київської області.

Нині на території України спостерігається помітне скорочення населення, що є наслідком постійного впливу економічно активних верств сільського населення, що в свою чергу зумовлюється слабким та повільним соціально-економічним розвитком сільських територій.

Життєві потреби селянства, які вимагають постійного забезпечення, значною мірою залежать від стабільного розвитку та значних інвестиційних вкладів у об'єкти соціально-інфраструктурного призначення. Передача до комунальної власності об'єктів соціальної інфраструктури, що належали сільгосп підприємствам, не підкріплюється наповненням місцевих

бюджетів відповідними фінансами. Якісне функціонування та стабільний розвиток соціальної інфраструктури справляє значний вплив на раціональне використання соціально-трудового потенціалу [1].

Узагальнення наукової літератури дозволило встановити, що соціальна інфраструктура села – це набір елементів, що забезпечують задоволення потреб сільського населення, а саме: адміністративно-господарських центрів, об'єктів житлового та соціально-культурного призначення, закладів освіти, торгівлі, зв'язку, а також мережі транспортного забезпечення, на розвиток якої необхідно привернути увагу на різних рівнях державного та регіонального управління. Саме характер та якісне функціонування усієї сукупності перелічених елементів залежить від географічного розміщення сільського населеного пункту, чисельності населення, яке в ньому проживає, його вікового складу.

Водночас, незважаючи на те, що на сьогодні простежується формування орієнтованої на інтереси сільського населення соціальної політики, поки що не розв'язано проблеми, які стримують його рівень життя. Серед них слід виділити скорочення мережі освітніх закладів, охорони здоров'я, культури та спорту; недостатня доступність та якість базових соціальних послуг; зниження відтворювального, інтелектуального, освітньо-професійного та культурно-морального потенціалу сільського населення. Існуючі умови життєдіяльності загострили наявні протиріччя у розвитку сільської території між потребами у фінансових ресурсах та рівнем фінансування, між необхідністю комплексного обслуговування населення та територіальною доступністю об'єктів невиробничої сфери села, між посиленням соціальної нерівності та потребою в соціальній адаптації сільської молоді, між переважаючою невисокою прибутковістю, а в окремих випадках збитковістю виробничої діяльності сільськогосподарських товаровиробників та необхідністю забезпечення продовольчої безпеки. Отже, з метою забезпечення соціально-економічного розвитку сільських територій особливого значення набувають питання щодо удосконалення соціальної інфраструктури, що сприяло б більш повному задоволенню потреб сільського населення за рахунок узгодженого функціонування всіх елементів соціальної інфраструктури та створювало б умови до збалансованого розвитку сільських територій.

**Метою дослідження** є узагальнення теоретичних положень та специфіки формування соціальної інфраструктури на сільських територіях Київської області, а також обґрунтування практичних заходів щодо її розвитку в умовах децентралізації та підвищення якості послуг, які нею надаються.

**Матеріал і методика дослідження.** Методологічною основою дослідження стали засади концепцій інфраструктури, перші із яких виникли у 50-х роках ХХ століття, запропоновані зарубіжними науковцями: Р. Нурксе [2], А. Хіршман [3], П. Розенштейн-Родан [4], У. Ростоу [5], П. Самуельсон [6] та багато інших. Проведення даного дослідження базується на зміні розуміння соціальної інфраструктури як необхідних умов життя населення до забезпечення відтворення людини та суспільства. Окреслений підхід дозволив поглибити розуміння соціальної інфраструктури та цілей її функціонування щодо досягнення комфортного середовища, зорієнтованого на покращення умов життя, побуту та діяльності сільського населення, забезпечення його фізичного, інтелектуального та духовного розвитку.

Дане дослідження, більшою мірою, побудоване на аналізі масиву статистичних даних, що дало змогу проаналізувати структуру й динаміку сільського населення Київської області, простежити за динамікою природного руху і міграцією сільського населення Київської області, розглянути перспективи розвитку сільських населених пунктів, а також проаналізувати забезпеченість досліджуваної адміністративної одиниці об'єктами соціального призначення та інженерною інфраструктурою.

Інформаційно-емпіричною базою дослідження стали статистичні дані Державної служби статистики України, Головного управління статистики в Київській області, стратегічні програми розвитку Тетіївської та Узинської об'єднаних територіальних громад, дані власних спостережень автора.

**Результати дослідження.** Відомо, що політика розвитку сільських територій є пріоритетом для ЄС, оскільки половина населення Союзу проживає у сільській місцевості. Ця політика орієнтована на довготривалий розвиток суспільства, у всіх його аспектах: економічний, соціальний, екологічний тощо. Виклики, з якими стикаються сільські райони держав-членів, мають

бути вирішені, водночас застосовуючи європейські норми та стандарти розвитку сільських територій. Як зазначають зарубіжні дослідники, після вступу Румунії до складу ЄС, розвиток сільських районів підтримувався декількома національними програмами розвитку сільської місцевості, щоб створити міцну та стійку сільську економіку. Для реалізації принципів сталого розвитку сільських територій у країні необхідно провести заміну старих сільськогосподарських структур, модернізацію села, водночас збереження культурної та місцевої ідентичності. Упродовж останніх 17 років національні програми розвитку сільської місцевості передбачали виділення 9,5 млрд євро, із них 8,1 млрд євро із ЄС [7].

Соціальна інфраструктура значною мірою пов'язана з різними послугами для громад, об'єктів і громадських просторів, відносинами та мережами серед членів місцевої громади. Саме тому зарубіжні науковці розглядають соціальну інфраструктуру як важливий фактор для створення кращих можливостей для інтеграції та участі в суспільстві, сприяє функціональним можливостям громади, визнає права людини, покращує якість життя. Критерієм результативності об'єктів соціальної інфраструктури сільської території є індикатори рівня добробуту проживання сільського населення, що можливо дослідити за повного задоволення відповідних потреб та потенційних можливостей його підвищення [8].

Заслужують на увагу результати дослідження що доводять, вкладення інвестицій у розвиток певної сільської громади завжди зумовлюють прояв соціально-просторових конфліктів. Такі конфлікти нині становлять серйозну проблему місцевого суспільно-політичного життя в Польщі і відображають недосконалість системи планування та просторового управління. Вони виникають внаслідок конфлікту інтересів інвестора та зацікавленої громади – зокрема, сільських мешканців та екологічних організацій, що актуалізує розвиток програм соціальної комунікації, головною метою яких є виконання зобов'язання вчасно і без конфліктів [9].

Зазначимо, що під соціальною інфраструктурою зазвичай розглядають комплекс об'єктів споруд, підприємств та закладів, які функціонують у межах певної території та надають певні послуги населенню [10]. Критерії ефективності розвитку сфери обслуговування та соціальної інфраструктури також різняться: з одного боку – якість послуги, а з іншого – якість життя сільського населення.

Як зазначають вітчизняні науковці, соціальна інфраструктура є матеріально-речовою базою соціальної сфери села, сукупності об'єктів, що належать сфері обслуговування сільського населення, функціонування яких зорієнтоване на задоволення потреб сільського населення [11]. Цілком погоджуємося із даною думкою, однак поза увагою авторів залишилися питання рівня задоволення потреб та формування відповідно рівня життя сільського населення, а також її доступності до сфер життєдіяльності людини.

Заслужує на увагу підхід дослідників, за яким сільська соціальна інфраструктура – це територіальний комплекс, який забезпечує соціально-просторові умови відтворення робочої сили, соціального захисту населення, збереження та розвиток демографічного, трудового та духовного потенціалу населення [12]. Водночас, існує думка, за якою сільська соціальна інфраструктура це сукупність видів економічної діяльності, що забезпечує особисті потреби сільського населення (охорона здоров'я, надання соціальних послуг, освіта, надання комунальних послуг, транспорт, зв'язок та ін.), які функціонують з метою створення умов для підвищення рівня та якості життя населення [13]. Згідно із наведеними дефініціями, сільська соціальна інфраструктура пов'язана із сільською територією.

Вважаємо, що сільська соціальна інфраструктура організована на основі органічного поєднання територіального та галузевого принципів, але зорієнтована не на спеціалізованого галузевого споживача, а на територіального, тобто населення сільської території. Ця думка знайшла відображення у багатьох наукових працях науковців, які розглядають різні аспекти сільської інфраструктури відповідно до поставлених цілей розвитку сільського поселення. Узагальнюючи вищезазначене можна зробити висновок про те, що соціальна інфраструктура це цілісна система взаємопов'язаних ланок та елементів сільської території, які сприяють соціально-економічному її розвитку, а також забезпечують життєдіяльність людини та впливають на якість її життя на основі повного задоволення потреб.

З метою поглибленого аналізу сільського сектору України або регіонального сегменту, тобто Київської області, як системи із виробничою і соціальною складовими (підсистемами) надзвичай-

но важливо обрати вихідну точку його проведення. Йдеться про те, які функції має виконувати соціально-територіальна підсистема в контексті забезпечення функціонування сільського сектору не лише конкретного регіону, але й українського суспільства. Якщо виходити із загальноприйнятих підходів, то виробнича підсистема є первинною, оскільки забезпечує формування необхідних умов і передумов для всебічного та гармонійного розвитку усіх членів суспільства. Водночас роль соціальної підсистеми, яка об'єктивно виступає вторинною відносно виробничої складової, полягає в забезпеченні безперервного функціонування первинної підсистеми на основі включення у виробничий процес свого головного ресурсу – робочої сили.

Отже, робоча сила виступає зв'язковою ланкою між двома складовими сільського сектору: аграрною і соціальною підсистемами. Але ключова роль соціальної підсистеми, вторинної відносно виробничої, якраз і полягає в тому, що вона має забезпечити відтворення робочої сили у різних вимірах – демографічному, освітньому, професійному – з метою її підготовки до виходу на ринок праці. Робоча сила – це найбільш активна та працездатна, а отже головна частина усієї статево-вікової структури населення. Робоча сила – розміщена в основному у сільських населених пунктах, однак може бути зайнята не лише в сільському секторі, але й поза ним. Отже саме тут, у сільській місцевості, відбувається її різнобічне відтворення, а також на певному етапі – включення робочої сили у трудові відносини та забезпечення її зайнятості на підприємствах, у господарствах, в закладах і установах.

Основні явища, різнопланові й різноспрямовані процеси, кількісні зрушення та якісні зміни стосовно відтворення робочої сили, починаючи з дня народження немовля, його фізичного розвитку, виховання, навчання, професійної підготовки і виходу на ринок праці переважно відбуваються в сім'ях та населених пунктах як головних осередках локалізації населення. Отже саме тут і мають бути розміщені усі необхідні заклади, установи та об'єкти сфери соціального обслуговування, які і мають забезпечити процеси повноцінного відтворення робочої сили. У цьому зв'язку доцільно розкрити специфіку і динаміку змін, що проходять у структурі сільського населення і забезпеченні об'єктами соціального обслуговування сільських населених пунктів.

Необхідно зазначити, що демографічні процеси, тенденції та зміни в структурі населення доцільно аналізувати за достатньо тривалий період часу – лише тоді чіткіше простежуються реальні глибинні зрушення, які і виходять «на поверхню» в наступні роки. У цьому відношенні таким масштабом виступає покоління (орієнтовно, чверть століття), а в особливо складні періоди – його найбільш динамічна складова – у межах 10-12-15 років. З дотриманням зазначених вимог і була розроблена форма й побудована таблиця 1, а також розраховані відповідні динамічні показники. Водночас необхідно зазначити, що показники чисельності сільського населення за офіційними статистичними збірниками і за матеріалами суцільних обстежень сільських населених пунктів, що проводилися після 2001 р., унаслідок впливу різних обставин, між собою не корелюють. Однак при цьому зберігається спільна для них тенденція: до 2014 р. включно спостерігається зменшення чисельності сільських жителів, але вже з 2015 р. – започаткована висхідна тенденція, тобто збільшення.

Таблиця 1 – Структура і динаміка сільського населення Київської області\*

	1991	1996	2001	2005	2014	2014 :1991 = %; пш.	2014 :2001 = %; пш.
Кількість сільського населення, осіб	926529	850593	771952	751394	715668	77,2	92,7
у тому числі:							
діти і підлітки (0-14 років)	180224 <sup>1</sup>	154943 <sup>1</sup>	130619 <sup>1</sup>	111765 <sup>1</sup>	97913	54,4	75,0
– у % до загальної кількості населення	19,5	18,2	16,9	14,9	13,7	-5,8	-3,2
особи у працездатному віці	456306	414319	383047	401173	419913	92,1	109,6
– у % до загальної кількості населення	49,2	48,7	49,6	53,4	58,7	+9,5	+9,1
особи старше працездатного віку	289999	281331	258286	238456	176299	60,8	68,2
– у % до загальної кількості населення	31,3	33,1	33,5	31,7	24,6	-6,7	-8,9
Крім того села, які не мають населення, але не зняті з обліку	78	78	4	3	7	X	X

Джерело: складено і розраховано за: Соціально-економічне становище сільських населених пунктів Київської області станом на 1 січня 2014 року. Статистичний збірник. Головне управління статистики у Київській області. Київ, 2014. С. 10.

<sup>1</sup> У віці 0-15 років.

Наведені статистичні та розрахункові дані свідчать про те, що найбільш активна частина населення, тобто у працездатному віці, приростає з початку 2000-их років (на 9,6 %), його частка в структурі сільських жителів – збільшилася на 9,1 пп. (до 58,7 %). Однак це відбулося тому тлі, що інші його складові – зменшуються, зокрема: група «діти і підлітки» скоротилася на чверть (у т.ч. за рахунок зміни верхнього показника вікового цензу по цій групі з 15 до 14 років ця частка становила близько 2 %), а по групі «особи старше працездатного віку» – майже на третину (на 31,8 %). Свою роль тут також відіграло і те, що в обстеженні 2014 р. під терміном «особи працездатного віку» (у віці 16 – 54/59 років) фактично почали враховувати усіх зайнятих, тобто економічно активне населення, у якого віковий ценз становить 15–70 років. На нашу думку, зазначені структурні зміни були сформовані такими суперечливими зрушеннями:

- входження до групи економічно активного населення осіб молодого віку, чисельність яких у 2001 р. значно перевищувала кількість молоді у наступні, після 2005 р., роки, тобто роль цього джерела поступово зривалася. Однак в останні роки роль і значення цієї групи населення почала підвищуватися: по сільській місцевості області у віці 0–14 років на початок 2014 р. налічувалося 97913 осіб (табл. 1), але на початок 2017 р. – 107314 осіб (Статистичний щорічник по Київській області за 2016 рік. С.32), тобто на 9,4 тис. осіб більше (на 9,6 %). Це дуже обнадійлива тенденція, хоча у її формуванні брали участь два різнопланові чинники: збільшення народжуваності серед сільського населення і притік мігрантів у сільську місцевість;

- міжобласна міграція, тобто, переїзд у сільську місцевість з інших регіонів, включаючи Київ, і навіть повернення із-за кордону населення усіх вікових категорій. Після реєстрації за місцем проживання на території сільського населеного пункту прибуле населення у працездатному віці (нині – економічно активне населення) підшукує собі відповідну роботу як у власному селі, так і за його межами. Зазначимо, що за три роки (2011–2013 рр.) зареєстрували місце проживання майже 46,8 тис. осіб, знято з реєстрації місця проживання більше 26,1 тис. осіб, тобто щорічно за рахунок притоку мігрантів чисельність сільського населення збільшувалася на понад 6,8 тис. осіб. Частка населення у найбільш продуктивному віці 18–34 роки була практично однаковою в обох міграційних потоках – близько 40 відсотків, але зареєстрували місце проживання за три роки на 8 тис. осіб більше (табл. 2.);

- значне скорочення чисельності осіб старше працездатного віку, здебільшого через їх смерть. Зокрема, за три роки народилося 20,8 тис. осіб, але померло 41,1 тис. осіб, тобто щорічно «чисті втрати» становили понад 6,7 тис. осіб (табл. 2).

Зменшення народжуваності у сільській місцевості спонукало до виникнення та поширення низки негативних трендів. Серед них: охоплення депопуляцією (перевищення кількості померлих над чисельністю народжених) усе більшого числа сільських населених пунктів (цей показник становив на початок 2014 р. 89,2 %) та поступове збільшення кількості сіл, де не було народжених за три роки дітей (128 населених пунктів); виникнення суцільних «вікових прогалів» у структурі сільського населення, зокрема: відсутність дітей у віці 0–5 років (101 село), у віці 6–17 років (76 сіл), дорослих у віці 18–34 роки (40 сіл), а також збільшення кількості населених пунктів, де частка осіб у віці старше 59 років перевищувала 50 % (80 сіл), та наявність поселень, де не було населення, але вони не були своєчасно зняті з адміністративного обліку (табл. 1–7 сіл). Необхідно привернути увагу до того, що сільські населені пункти, де частка осіб у віці старше 59 років (тобто, пенсіонерів за віком) перевищує 50 %, належать до депресивних. У пристольному регіоні, крім малих сіл (людністю менше 200 осіб), до депресивних є підстави віднести і середні та великі поселення, зокрема: одне село людністю понад 1000 осіб, троє – людністю 500–999 осіб, двоє – людністю 300–499 осіб і троє – людністю 200–299 осіб.

Отже, руйнівні низхідні тренди поступово поширюються на все більше коло сільських населених пунктів. Це супроводжується зменшенням чисельності жителів малих і середніх сіл і навіть обезлюдненням дрібних, що, у кінцевому рахунку, призводить до збільшення міжселенних розривів, ослаблення та згортання сільської поселенської мережі. У виникненні та поширенні низхідних трендів у сільській місцевості значну частку «провини» можна покласти на об'єктивні реалії, однак інша – це наслідок нерозпорядливості господарських структур і органів місцевого самоврядування щодо збереження територіально розосереджених місць прикладання праці та відсутність практичних зусиль по покращанню соціальних умов життя в сільських населених пунктах, які не були адміністративно-господарськими центрами. Зазначимо,

що унаслідок реформи адміністративно-територіального устрою коло реальних центрів сільського розселення, спроможних забезпечити соціальне обслуговування сільських жителів на рівні сучасних вимог, може помітно зменшитися – до мережі населених пунктів-центрів об'єднаних територіальних громад.

Таблиця 2 – Природний рух і міграція сільського населення Київської області та перспективи розвитку сільських населених пунктів\*

	По всіх населених пунктах	У тому числі з кількістю населення (осіб):						
		49 і менше	50–99	100–199	200–299	300–499	500–999	1000 і більше
Сільські населені пункти, усього	1126	155	82	136	110	191	250	195
- частка, %	100,0	13,8	7,3	12,0	9,8	16,9	22,2	17,3
1. Кількість осіб, що протягом 2011–2013 років								
народилось	20829	67	159	491	710	2028	4831	12543
померло	41095	403	630	1671	2030	5121	11419	19821
зареєстрували місце проживання	46781	252	429	1210	1705	4490	10943	27752
- у віці 0-17 років	11313	39	71	294	343	1034	2783	6749
- у віці 16-59 років	32305	189	285	825	1217	3192	7409	19188
з них:								
- у віці 18-34 роки	18151	66	141	390	669	1690	4320	10875
знято з реєстрації місця проживання:	26149	131	281	792	1152	3066	7283	13444
- у віці 0-17 років	4842	21	47	125	172	570	1369	2538
- у віці 16-59 років	19043	89	198	580	882	2289	5214	9791
з них:								
- у віці 18-34 роки	10107	34	87	317	452	1177	2891	5149
2. Кількість населених пунктів, в яких протягом 2011–2013 років								
не було народжених	128	109	12	7	0	0	0	0
кількість померлих перевищує кількість народжених	1004	114	75	124	104	181	233	173
- частка від усіх сіл, %	89,2	73,5	91,5	91,2	94,5	94,8	93,2	88,7
3. Кількість населених пунктів, в яких немає дітей та молоді у віці, років								
0-2	157	121	21	14	1	0	0	0
3-5	134	110	16	5	2	0	1	0
6	243	138	44	40	9	8	4	0
7-9	144	118	19	6	0	0	1	0
10-14	119	106	10	2	1	0	0	0
15-17	148	112	25	9	1	1	0	0
18-19	149	113	25	11	0	0	0	0
20-34	46	45	1	0	0	0	0	0
- за укрупненими віковими групами:								
0-5	101	94	6	1	0	0	0	0
6-17	76	74	2	0	0	0	0	0
18-34	40	39	1	0	0	0	0	0
4. Кількість населених пунктів, в яких частка осіб старше 59 років								
до 50 %	1003	75	66	127	105	189	247	194
від 51 % до 75 %	80	52	10	9	3	2	3	1
Територія, зайнята під населеними пунктами, га								
усього	351279	9065	7707	19399	22705	49678	101966	140759
- під нове будівництво	3675	137	43	211	344	1095	1093	752
- частка, %	1,0	1,5	0,6	1,1	1,5	2,2	1,1	0,5

Джерело: складено і розраховано за: Соціально-економічне становище сільських населених пунктів Київської області станом на 1 січня 2014 року. Статистичний збірник. Головне управління статистики у Київській області. Київ, 2014. С. 10-11, 32-37.

Оскільки соціально-територіальна підсистема сільського сектору відповідальна за відтворення, навчання, професійну підготовку сільської молоді, то тенденція зменшення народжуваності у сільській місцевості була важливим чинником скорочення виходу робочої сили на сільський ринок праці. До цього спонукала низка причин, а саме: низький рівень життя сільського населення та його значна диференційованість залежно від ступеня розвиненості власної (тобто, у поселенні, де зареєструвало місце проживання певна група сільського населення) сфери зайнятості чи/та доступності до населених пунктів з розвиненим промисловим та адміністративним потенціалом; збіднені, порівняно із міськими, соціальні умови життя сільського населення та їх висока диференційованість залежно від забезпеченості поселень об'єктами соціального призначення, а також доступності соціальних і адміністративних послуг в центрах розселення; постійне підвищення вимог сільського населення до якості життєвого середовища тощо. Перелік проблем може бути значно розширений, але ключова з них – в яких соціальних умовах відбувається відтворення нових поколінь та проживає сільське населення. Зрозуміло, що соціальні умови життя мають дві сторони: з одного боку, що може надати держава у конкретному населеному пункті в частині задоволення життєвих потреб за рахунок суспільства, а з другого боку, що може дозволити собі конкретна людина та/або ж її сім'я за рахунок використання власних доходів. Для нас важливо оцінити стан житлово-комунального господарства, об'єктів соціальної сфери й елементів інженерної інфраструктури безпосередньо в населених пунктах, а також наскільки сільські жителі можуть користуватися їхніми послугами, тобто доступність центрів обслуговування.

Практично з другої половини 2014 р. в Україні була започаткована реформа пострадянської системи адміністративно-територіального устрою. У зв'язку із зазначеним діюча дотепер система соціального обслуговування сільського населення поступово певною мірою буде дезінтегрована. Однак і зараз функції місцевих центрів виконують господарсько-адміністративні центри, де раніше розташовувалися центральні садиби сільсько-господарських підприємств й інших виробничих структур, а також місцеві ради і це відповідно сприяло концентрації об'єктів сфери соціального обслуговування. Навколо таких центрів соціально-економічного розвитку і сформувалися місцеві системи розселення. У процесі реформування аграрного сектору, що супроводжувалося повним злом колгоспно-радгоспної системи з підсобними господарствами селян та заміною її дуальною корпоративно-індивідуальною системою, значна частина об'єктів соціального призначення фактично припинила своє існування: у кращому випадку залишилися без фінансування, у гіршому – були розібрані місцевим населенням на будівельні матеріали для повторного використання. Таким чином, суцільне обстеження сіл 2014 р. фактично уособлює «соціальну фотографію» житлових умов, в яких мешкає сільське населення, діючої на той період часу системи соціально-культурного й комунального обслуговування, благоустрою населених пунктів і, що дуже важливо, транспортну, доступність центрів обслуговування для жителів нецентральных сіл.

Щодо ситуації із забезпеченням сільських населених пунктів об'єктами соціального призначення і мережами інженерної інфраструктури, то необхідно надати певні пояснення. Найбільш складними і руйнівними для вказаних галузей інфраструктури були 90-ті роки. В умовах планово-адміністративної системи господарювання більша частина капітальних вкладень в розвиток соціальної та інженерної інфраструктури і майже половина витрат на їх утримання фінансувалася за рахунок прибутків підприємств сільського господарства. Під час проведення аграрної реформи, що супроводжувалося приватизацією матеріальної бази сільсько-господарського виробництва та розпаюванням земельних угідь, об'єкти соціальної та інженерної інфраструктури фактично стали «нічийними»: колишні власники та інвестори (колгоспи, радгоспи, міжгосподарські організації) припинили своє існування, а нові (господарські товариства, виробничі кооперативи, фермерські господарства, приватні, державні та підприємства інших форм господарювання) не бажали брати на себе додаткові витрати на їх утримання. Держава також не мала реальної можливості профінансувати їх за рахунок коштів державного бюджету, а місцеві органи самоврядування не тільки не мали можливості, а навіть не були підготовлені до виконання таких функцій. Якраз у той перехідний період значна кількість об'єктів сфери соціального обслуговування, комунального господарства, інженерних мереж і споруд припинила своє існування.

Водночас, в умовах переходу аграрної економіки на ринкову модель господарювання відбулася комерціалізація різних галузей соціальної сфери сільських населених пунктів, комунального господарства та інженерної інфраструктури за кількома відмінними між собою напрямками:

по-перше, за рахунок вкладення приватних інвестицій у ті галузі, які могли забезпечити їх швидку окупність (торгівля, громадське харчування, побутове обслуговування, комунальне господарство);

по-друге, створення різних форм соціального обслуговування населення на платній основі (платні групи в дитячих садочках, платна позашкільна зайнятість учнівської молоді, відкриття різних торгових точок в розважальних закладах і закладах культури тощо);

по-третє, фактично повне заміщення окремих видів обслуговування сільського населення, які раніше монополізувала та забезпечувала держава, приватним сектором (міжміські перевезення пасажирів, розбудова мережі поштового зв'язку «Нова пошта»);

по-четверте, залучення сільського населення до посиленої участі як у фінансуванні, так і різних формах безпосередньої участі в спорудженні та ремонті об'єктів соціального призначення, внутрісільських мереж комунального господарства (водо- і газопроводів, каналізації, утилізації побутових відходів), спорудження різних елементів і об'єктів благоустрою сільських населених пунктів, а інколи навіть міжселенних інженерних мереж тощо.

Водночас набувають певного поширення нові форми обслуговування сільського населення, зокрема: підвезення учнів, що мешкають у віддалених селах, шкільними автобусами до загальноосвітніх шкіл; поліпшення обслуговування сільських жителів населених пунктів, які не є центрами низових рад, шляхом організації постійного транспортного сполучення із центрами надання адміністративних і соціальних послуг та ін. Для розв'язання зазначених проблем за рахунок коштів місцевих рад чи субвенцій з державного бюджету проводилося придбання спеціалізованого транспорту, оперативно вирішувалися питання їх забезпечення необхідними ресурсами (паливно-мастильними матеріалами і водіями) та організації постійного міжселенного сполучення. Отже, згортання мережі стаціонарних форм соціального обслуговування сільських жителів різною мірою вирішувалося на основі організації транспортного сполучення із центрами по наданню адміністративних і соціальних послуг.

Галузева структура й характеристика розвиненості соціально-територіальної підсистеми Київської області наведена в таблиці 3. Результати угруповання даних суцільного обстеження сіл 2014 р. характеризують і кількісно, і певною мірою якісно ті об'єкти соціального призначення та елементи інженерної інфраструктури і благоустрою населених пунктів, які не лише вдалося зберегти від фізичної руйнації та «фінансового голоду» у складні 90-ті роки, а по можливості приростити і навіть певною мірою й оновити у 2000-ні та наступні роки. Однак це вже відбувалося переважно на новій основі – шляхом активного включення у ці процеси приватного сектору та впровадження ринкових методів підприємницької діяльності.

Наведений перелік об'єктів різного функціонального призначення у сукупності охоплює увесь спектр послуг соціального призначення, які повинні мати можливість отримати сільські жителі. А конкретні статистичні дані по кожному із показників розкривають рівень забезпеченості сільських населених пунктів Київської області об'єктами соціального призначення. Водночас, наведені дані не можуть відобразити реальну картину задоволення соціальних потреб. З урахуванням принципу економічності надання соціальних послуг не в кожному населеному пункті може бути розміщений весь набір об'єктів соціального призначення. Це залежить, у першу чергу, від розмірів (людності) населених пунктів та наявності необхідного контингенту споживачів послуг, а вже потім – від реальних можливостей держави та/або місцевих органів самоврядування щодо спорудження необхідних об'єктів за умови їх відсутності. Однак навіть наявність у населеному пункті відповідних об'єктів соціального призначення не завжди гарантувала вирішення проблеми соціального обслуговування його жителів – потрібен підготовлений для роботи персонал та необхідне фінансування. Отже, проблема доступності діючих об'єктів сфери соціального обслуговування та/або пунктів надання адміністративних послуг якраз і вирішується через розвиток міжселенних зв'язків з кожним із населених пунктів за умови, що в них є необхідні групи споживачів відповідних видів послуг. Тому відсутність необхідного об'єкта чи можливості отримання послуг по місцю проживання компенсується шляхом організації міжселенного сполучення громадським, приватним чи власним транспортом.



Таблиця 3 – Соціально-територіальна підсистема сільського сектору Київської області і її забезпеченість об'єктами соціального призначення та інженерної інфраструктури\* (станом на 01.01.2014 р.)

№ пп	Характеристика житлового фонду, об'єктів соціальної сфери та елементів інженерної інфраструктури, що розташовані/необхідні на території сільських населених пунктів
	<b>1. Кількість житлових будинків</b> , усього – 384 тис. од., з них використовуються: постійно – 300 тис. од. (78 %), сезонно – 75 тис. од. (19,6 %), пустують – 9 тис. од. (2,4 %); <b>загальна площа будинків – 29,2 млн м кв. Гуртожитки – 123 од., у них місць – 4,8 тис.</b>
	– <b>частка житлових будинків, які мали (в %):</b> опалення – 78,0; водопровід – 31,6; каналізацію – 30,0; природний газ – 84,3; скраплений газ – 12,6; гаряче водопостачання – 18,2.
	<b>2. Наявність закладів, установ і підприємств соціально-культурної сфери:</b> а) дитячі дошкільні заклади – 498 од.; б) школи, усього – 594 од., з них: I ступеня – 29 од., I-III ст. – 194 од., I-III ст. – 306 од.; в) загальноосвітні навчальні заклади нового типу – 2 од.; г) клуби, будинки культури – 771 од.; бібліотеки – 756 од.; д) лікарняні заклади, усього – 893 од., з них: лікарні – 15 од., амбулаторії – 224 од., фельдшерсько-акушерські пункти – 644 од.; е) торговельні заклади, усього – 3704 од.; є) підприємства служби побуту, усього – 195 од.; ж) відділення зв'язку – 589 од.; з) їдальня, кафе, чайна тощо – 526 од.; и) спортивні споруди – 310 од.; і) культові споруди – 675 од.
	<b>3. Кількість сільських населених пунктів, що не мають дошкільних закладів, але мали дітей до 6 років – 645 сіл (57,3 % від загальної кількості сільських населених пунктів).</b>
	<b>4. Кількість сільських населених пунктів, що не мають шкіл, але мають дітей, підлітків та молодь 7–17 років – 596 сіл (52,9 % від загальної кількості сільських населених пунктів).</b>
	<b>5. Кількість сільських населених пунктів, що не мають закладів культури:</b> а) клубу, будинку культури – 356 сіл (29,6 % від загальної кількості сіл); б) бібліотек – 385 сіл (32,1 % від загальної кількості сіл).
	<b>6. Кількість сільських населених пунктів, що не мають лікарняних закладів – 258 сіл (22,9 % від загальної кількості сіл).</b>
	<b>7. Кількість сільських населених пунктів, що не мають торговельних закладів – 215 сіл (19,2 % від загальної кількості сіл).</b>
	<b>8. Кількість сільських населених пунктів, що не мають окремих установ, підприємств і організацій соціальної сфери:</b> а) відділення зв'язку – 536 сіл (47,6 % від загальної кількості сіл); б) їдальня, кафе, чайна тощо – 830 сіл (73,7 % від загальної кількості сіл); в) спортивні споруди – 868 сіл (77,1 % від загальної кількості сіл); г) культові споруди – 557 од. (49,5 % від загальної кількості сіл).
	<b>9. Благоустрій вулиць сільських населених пунктів:</b> а) кількість вулиць – 14132 од.; б) протяжність вулиць, усього – 15,6 тис. км, у т.ч.: з твердим покриттям – 8,8 тис. км (56,4 %); освітлених – 4,6 тис. км (29,5 %).
	<b>10. Сільські населені пункти, які не мають вулиць з твердим покриттям і освітленням</b> , усього – 29 сіл; з них з числом населення, осіб: 49 осіб і менше – 21 село; 50-99 осіб – 3 села; 100-199 осіб – 3 села; 300-499 осіб – 2 села.
	<b>11. Територія, зайнята під сільськими населеними пунктами</b> , усього – 351279 га, з них виділено під нове будівництво – 3675 га (1,0 %).
	<b>12. Кількість сільських населених пунктів, в яких необхідно відкрити:</b> а) дитячий дошкільний заклад – 165 сіл; б) школу – 48 сіл; в) лікарняний заклад – 54 села; г) торговельний заклад – 77 сіл; д) їдальню, кафе – 102 села; е) відділення зв'язку – 54 села.

Джерело: складено і розраховано за: Соціально-економічне становище сільських населених пунктів Київської області станом на 1 січня 2014 року. Статистичний збірник. Головне управління статистики у Київській області. Київ, 2014. С. 10-11, 63-123.

Водночас обстеженням 2014 р. було надано можливість органам місцевого самоврядування оцінити ситуацію щодо кількості сільських поселень, де при наявності мінімальної групи споживачів доцільно було б відкрити певний соціальний заклад, пункт громадського харчування чи відділення зв'язку. Зазначимо, що місцеві органи самоврядування оцінили, що оскільки існує відповідний контингент споживачів, то було б доцільно відкрити у населених пунктах: а) дитячий дошкільний заклад – 165 сіл (хоча їх не було в 645 селах); б) школу – 48 сіл (відповідно 596 сіл); в) лікарняний заклад – 54 села (258 сіл); г) торговельний заклад – 77 сіл (215 сіл); д) їдальню, кафе – 102 села (536 сіл); е) відділення зв'язку – 54 села (830 сіл). Це вже значно більш ґрунтовніша характеристика сільських населених пунктів і вона розкриває першочергові завдання в частині спорудження нових об'єктів по соціальному обслуговуванню місцевих жителів або ж вирішенню зазначених проблем іншими шляхами. Зрозуміло, що не усі із вищезгаданих пропозицій будуть оперативно реалізовані, однак приймаючи до уваги нову конфігурацію адміністративно-територіального устрою України і області, тобто формування ОТГ, вони можуть бути скориговані і прийняті до впровадження на близьку перспективу.

Враховуючи, що в попередній таблиці наведені статистичні дані на початок 2014 р., важливо було б наскільки це можливо відстежити зміни у наступні роки (табл. 4). Єдине, в чому спостерігається значний розрив між показниками 2014 р. (практично у 3,5 рази), то це наявність торгових закладів, зокрема: на початок року налічувалося 3704 торгові заклади, на кінець року – лише 1045 закладів, з них магазини – 838 од. На нашу думку, пояснення такій невідповідності полягає у відмінностях звітності: при суцільному обстеженні сіл враховувалися суб'єкти підприємницької діяльності-фізичні особи, включаючи і зайнятих торгівлею сезонною продукцією, а згідно із статистичною звітністю – переважно лише підприємці-юридичні особи з наявністю стаціонарних приміщень, включаючи магазини. По решті доступних показників статистичні дані співставні, тобто зберігається їх динаміка, незалежно від форми звітності.

Таблиця 4 – Розвиток окремих галузей соціальної і транспортної інфраструктури сільського сектору Київської області\*

Показник	Одиниця виміру	Рік				2017 до 2014 = %, пп.
		2014	2015	2016	2017	
<b>1. Сільський житловий фонд (по сільській місцевості області)</b>						
<b>Усього</b>	тис. м кв. загальн. площі	30130	30916	31760	32229	107,0
- частка від загального житлового фонду по області (міського та сільського)	%	50,9	51,1	51,2	51,4	+0,5
<i>у т.ч. частка загальної площі житлових приміщень, що обладнані:</i>						
- опаленням	%	98,8	98,1	98,1	98,5	-0,3
- водопроводом	%	43,0	45,8	48,2	49,5	+6,5
- каналізацією	%	41,4	44,5	46,1	47,7	+6,3
- газом	%	96,9	96,1	96,1	96,6	-0,3
- гарячим водопостачанням	%	32,4	35,4	36,5	37,6	+5,2
<b>2. Заклади соціально-культурної сфери села</b>						
<b>Дошкільні навчальні заклади</b>	одиниць	481	478	488	487	101,2
- у них місць	тис. місць	19,7	22,6	23,8	25,2	127,9
- кількість дітей у закладах	тис. осіб	20,2	21,1	21,9	22,7	112,4
- охоплено дітей закладами (до кількості дітей відповідного віку)	%	51,0	54,0	55,0	57,0	+6,0
- кількість дітей у розрахунку на 100 місць	осіб	103	93	92	90	87,4
<b>Заклади культури та мистецтва:</b>						
а) кількість клубних закладів	одиниць	777	777	776	774	99,6
- кількість місць у клубних закладах	тис. місць	178,6	178,3	178,3	177,7	99,5
б) кількість бібліотек	одиниць	756	753	751	753	99,6
- бібліотечний фонд	тис. прим.	6135,7	6026,4	5907,2	5790,3	94,4
<b>Об'єкти роздрібної торгівлі</b>	одиниць	1045	1094	1160	1008	96,5
у т.ч. магазини	одиниць	838	877	901	799	95,4
торгова площа магазинів	тис. м кв.	133	149	146	147	110,5
<b>3. Шляхи сполучення:</b>						
а) експлуатаційна довжина залізничних колій загального користування	км	798	798	798	798	100,0
- у т.ч. електрифікованих	км	694	693	663	663	95,5
- частка електрифікованих	%	87,0	86,8	83,0	83,1	-3,9
б) довжина автомобільних доріг загального користування	км	8615,6	8615,6	8616,1	8613,5	99,98
- у т.ч. з твердим покриттям	км	8597,7	8597,7	8598,2	8595,6	99,98
- частка з твердим покриттям	%	99,8	99,8	99,8	99,8	0,0

Джерело: складено і розраховано за: Статистичний щорічник по Київській області. За відповідні роки.

Проведений аналіз наведених статистичних і розрахункових даних по доступному числу показників свідчить, що в своїй більшості вони в останні чотири роки фактично стабілізувалися, за винятком житлово-комунальної сфери та торгівлі. Зокрема, скоротилася кількість стаціонарних об'єктів торгівлі (на 3,5 %), але при цьому збільшилася їх торговельна площа (на 10,5 %), тобто фактично відбувається ліквідація дрібних торгових точок, а в експлуатацію

вводяться нові об'єкти з великою площею. Однак, можна допустити, що при цьому торговельно-обслуговування сільських жителів невеликих населених пунктів погіршується, або ж вони залишаються взагалі без торгових точок.

Протилежна тенденція у сфері житлово-комунального господарства, зокрема загальна площа сільського житлового фонду за чотири роки збільшилася на 2,1 млн м кв. (на 7 %), а його частка у житловому фонді по області загалом – на 0,5 пп. Помітно зросла і частка сільського житлового фонду, що облаштовано водопроводом (на 6,5 пп. – до 49,5 %), каналізацією (на 6,3 пп. – до 47,7 %) та гарячим водопостачанням (на 5,2 пп. – до 37,6 %). Це свідчить про те, що переважна частина новозбудованого житла забезпечена основними комунальними зручностями. Але хто конкретно фінансує і будує нове житло і хто є чи буде його власником поки інформація відсутня. Йдеться про те, що житло споруджується не лише сільським населенням, але й мігрантами із-за меж області чи міських поселень, а також як «друге житло» для міських жителів чи переселенців.

**Обговорення.** Достатня забезпеченість об'єктами соціальної інфраструктури складає основу сталого розвитку сільської території, з одного боку, а з іншого – просторовий чинник здійснює значний вплив на розвиток соціальної інфраструктури, оскільки її функціонування залежить від населеності конкретної території. Територіальний характер соціальної інфраструктури має бути чітко виражений, оскільки інфраструктурне забезпечення пов'язане з наданням послуг жителям сільських населених пунктів, які мають бути забезпечені усіма необхідними їм умовами для життя. Існує у вітчизняних умовах необхідність більш поглиблено вивчити вплив соціальної інфраструктури на відтворювальну динаміку робочої сили у сільській території.

**Висновки.** У дослідженні сільська соціальна інфраструктура нами розглядається як цілісна система взаємопов'язаних ланок та елементів сільської території (закладів, підприємств, виробництв та видів діяльності), яка сприяє соціально-економічному розвитку сільських населених пунктів, а також забезпечує життєдіяльність людини та впливає на рівень якості його життя через повноту задоволення потреб. Доведено, що інфраструктурне забезпечення соціального розвитку сільських поселень впливає на рівень якості життя населення шляхом створення умов життя та діяльності, що можна оцінити на основі рівня задоволення індивідуальних потреб у сфері послуг та суб'єктивних оцінок добробуту сільського населення. Окрім цього, інфраструктурне забезпечення створює передумови для соціально-економічного розвитку сільських населених пунктів Київської області та країни в цілому, про що може свідчити кількісна та якісна оцінка відтворення населення, тенденції зміни соціального добробуту, зайнятості та продуктивності праці сільського населення, ефективності господарюючих суб'єктів та ін.

Структура і динаміка сільського населення Київської області дозволяє зробити висновок про те, що з 2000-их років приріст активної частини населення зріс на 9,6 %, на 9,4 тис. осіб збільшилась кількість молоді (як категорії, що ввійшла до групи економічно активного населення), щорічно збільшується кількісна чисельність сільського населення за рахунок мігрантів, все це є досить вагомим позитивом. На противагу цьому значне скорочення осіб, старше працездатного віку, відбувається через причину смертності.

Вважаємо, що подолання існуючих проблем села у відставанні розвитку його соціальної інфраструктури можливо лише шляхом посилення програм комплексного розвитку об'єднаних територіальних громад, які мають вирішувати наступні завдання: досягнення рівних з містами умов життєзабезпечення, незалежно від місцезнаходження об'єкта та виробничої спеціалізації; забезпечення рівних умов доступу до соціальної інфраструктури всього сільського населення; пріоритетний розвиток дитячих установ, закладів освіти, охорони здоров'я, культури і відпочинку, транспорту.

#### СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Долішній М.І., Злупко С.М. Соціально-трудовий потенціал: теорія і практика. У двох частинах. Ч. 1. Київ: Наукова Думка, 1994. 264 с.
2. Nurkse R. Problems of Capital Formation in Under-developed Countries. New York: Oxford University Press, 1955, 6 p.
3. Albert O. Hirschman, Princeton, N.J. Shifting Involvements: Private Interests and Public Action. Princeton University Press, 1982. 136 p.

4. Rosenstein-Rodan P. N. The Notes of the Theory of the «Big Push» in «Economic Development for Latin America». London. New York. 1961.
5. Rostow W. W. The Stages of Economic Growth: A Non-Communist. Manifesto. Cambridge University Press. 1960. 179 p.
6. Самуэльсон П, Нордхауз В. Экономика. Москва, 1992. 232 с.
7. Lucian P. Durable rural development through the 2014–2020 national rural development Program. *Studies in Business and Economics*. Vol. 13. Issue 2. August 2018. P. 147–152. DOI: 10.2478/sbe-2018-0026.
8. Vaznoniene G., Kiaušienė I. Social infrastructure services for promoting local community wellbeing in Lithuania. *European Countryside*. Vol. 10. Issue 2. P. 340–354. DOI: 10.2478/euco-2018-0020.
9. Sajnog, N. Social communication programmes in the investment process concerning infrastructure investments in Poland. 18<sup>th</sup> International Multidisciplinary Scientific GeoConference Surveying Geology and Mining Ecology Management, SGEM. Vol. 18. Issue 2.2. 2018. P. 955–962. DOI: 10.5593/sgem2018/2.2/S09.12.
10. Ткачук В.А. Розвиток соціальної інфраструктури сільських територій України в контексті їх сталого розвитку. *Вісник аграрної науки Причорномор'я*. 2013. Вип. 3. С. 69–80.
11. Рябоконт В.П., Рарок Л.А. Розвиток соціальної інфраструктури сільських територій. *Економіка АПК*. 2016. № 4. С. 56–65. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/E\\_apk\\_2016\\_4\\_11](http://nbuv.gov.ua/UJRN/E_apk_2016_4_11)
12. Мазур С.А. Інфраструктурне забезпечення розвитку сільських територій. *Економіка. Фінанси. Менеджмент: актуальні питання науки і практики*. 2017. № 3. С. 96–195. URL: <http://efm.vsau.org/files/pdfa/3542.pdf>
13. Кінаш І.П. Склад і структура соціальної інфраструктури. *Вісник соціально-економічних досліджень*. 2012. Вип. 3 (46). Ч. 2. С. 171–176.

#### REFERENCES

1. Dolishnij M.I., Zlupko S.M. (1994). *Socialno-trudovij potencial: teoriya i praktika*. [Socio-labor potential: theory and practice]. Vol. 1. Kiyiv: Naukova Dumka, 264 p.
2. Nurkse R. (1955). *Problems of Capital Formation in Under-developed Countries*. New York: Oxford University Press, 6 p.
3. Albert O. Hirschman, Princeton, N.J. (1982). *Shifting Involvements: Private Interests and Public Action*. Princeton University Press, 136 p.
4. Rosenstein-Rodan P. N. (1961). *The Notes of the Theory of the «Big Push» in «Economic Development for Latin America»*. London. New York.
5. W.W. Rostow. (1960). *The Stages of Economic Growth: A Non-Communist. Manifesto*. Cambridge University Press. 179 p.
6. Samuelson P, Nordhauz V. (1992). *Ekonomika*. [Economics.]. Moskva. 232 p.
7. Lucian P. Durable rural development through the 2014–2020 national rural development Program. *Studies in Business and Economics*. Vol. 13. Issue 2. August 2018, pp. 147–152. DOI: 10.2478/sbe-2018-0026.
8. Vaznoniene G., Kiausiene I. Social infrastructure services for promoting local community wellbeing in Lithuania. *European Countryside*. Vol. 10. Issue 2, pp. 340–354. DOI: 10.2478/euco-2018-0020.
9. Sajnog, N. (2018). Social communication programmes in the investment process concerning infrastructure investments in Poland. 18<sup>th</sup> International Multidisciplinary Scientific GeoConference Surveying Geology and Mining Ecology Management, SGEM. Vol. 18. Issue 2.2, pp. 955–962. DOI: 10.5593/sgem2018/2.2/S09.121.
10. Tkachuk V.A. (2013). *Rozvitok socialnoyi infrastrukturi silskih teritorij Ukrayini v konteksti yih stalogo rozvitku*. [Development of social infrastructure of rural territories of Ukraine in the context of their sustainable development]. *Visnik agrarnoyi nauki Prichornomor'ya* [Bulletin of Agrarian Science of the Black Sea]. Issue 3, pp. 69–80.
11. Ryabokon V.P., Rarok L.A. (2016). *Rozvitok socialnoyi infrastrukturi silskih teritorij*. [Development of social infrastructure of rural areas]. *Ekonomika APK*. No 4, pp. 56–65. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/E\\_apk\\_2016\\_4\\_11](http://nbuv.gov.ua/UJRN/E_apk_2016_4_11).
12. Mazur S.A. (2017). *Infrastrukturne zabezpechennya rozvitku silskih teritorij*. *Ekonomika. Finansy. Menedzhment: aktualni pitannya nauki i praktiki* [Infrastructure support for rural development. Economy. Finance. Management: topical issues of science and practice]. № 3. С. 96–195. URL: <http://efm.vsau.org/files/pdfa/3542.pdf>.
13. Kinash I.P. (2012). *Sklad i struktura socialnoyi infrastrukturi*. *Visnik socialno-ekonomichnih doslidzhen* [Composition and structure of social infrastructure. Bulletin of socio-economic research]. Issue 3 (46). Vol. 2, pp. 171–176.

#### **Инфраструктурное обеспечение социального развития сельских территорий Киевской области Утеченко Д.М.**

Статья посвящена проблемам развития сельских территорий. Рассматриваются актуальные вопросы о причинах несовершенного инфраструктурного обеспечения, проведен анализ и предложены пути преодоления проблем отставания села в развитии социальной инфраструктуры.

Исследованы различные научные подходы к трактовке понятия социальная инфраструктура. Статья содержит результаты исследований сельского сектора Украины в разрезе региона – Киевской области.

Проанализированы функции социально-территориальной подсистемы, обеспечивающей функционирование сельского сектора, и ее связь с процессами воспроизводства рабочей силы.

Содержатся результаты анализа, основанные на основе расселения сельского населения, социальных условий жизни крестьян, условий жизни и тенденции его воспроизведения.

Исследования статистических данных позволили выделить определенные сдвиги, возникшие на основе структурных изменений и динамики сельского населения Киевской области.

Выделены регионы Киевской области, которые можно отнести к группе депрессивных в соответствии с возрастной категорией их жителей, на основе анализа естественного движения, миграции и перспектив развития сель-

ких населенных пунктов. По результатам статистических данных естественного движения и миграции сельского населения, отмечается также старение нации, и высокий уровень смертности.

Представлен перечень объектов социального назначения, и акцентируется внимание на обеспечении сельских населенных пунктов данными объектами и сетями инженерной инфраструктуры.

На примере административно-хозяйственных центров столичного региона, проведен анализ и характеристика (расстояние, количество рейсов, центры социального обслуживания) транспортной доступности центров обслуживания для жителей нецентральных сел.

Исследования позволили изучить сеть социальной инфраструктуры сельских населенных пунктов, в результате чего выделено направления коммерциализации отраслей социальной сферы, в том числе коммунальных хозяйств и инженерной инфраструктуры.

Доказано, что инфраструктурное обеспечение создает предпосылки для социально-экономического развития сельских территорий и страны в целом.

**Ключевые слова:** сельские территории, развитие, социальная инфраструктура, качество жизни, услуги.

### **Infrastructure support for social development of rural areas of the Kiev region**

**Utechenko D.**

The article is devoted to the problems of development of rural territories. Considered topical issues, the reasons for imperfect infrastructure support, analysis and proposed ways to overcome the problems of rural lag in the development of social infrastructure.

Various scientific approaches to the interpretation of the concept of social infrastructure have been investigated. The article contains the results of researches of the rural sector of Ukraine in the context of the region – the Kiev region.

The functions of the socio-territorial subsystem, which provides functioning of the rural sector, and its connection with the processes of reproduction of the labor force are analyzed.

The results of the analysis based on the settlement of the rural population, social conditions of the peasants' life, living conditions and the tendencies of its reproduction are contained.

The study of statistical data, allowed to highlight certain changes that arose on the basis of structural changes and dynamics of the rural population of the Kiev region.

Are identified regions of the Kiev region, which can be attributed to a group of depressive according to the age category of residents living in them, based on the analysis of natural movement, migration and development prospects of rural settlements. According to the statistics of the natural movement and migration of the rural population, the aging of the nation and high mortality rates are also noted.

The list of objects of social purpose is presented, and attention is focused on provision of rural settlements with these objects and networks of engineering infrastructure.

An example of the administrative and economic centers of the metropolitan region. analysis and description (distance, number of flights, centers of social services) of the transport accessibility of service centers for non-central villagers has been carried out.

The studies allowed to study the network of social infrastructure of rural settlements, as a result of which the areas of commercialization of social sectors, including utilities and engineering infrastructure, were identified.

It is proved that infrastructure provision creates preconditions for the socio-economic development of rural areas and the country as a whole.

**Key words:** rural territories, development, social infrastructure, quality of life, services.

*Надійшла 11.04.2019 р.*